

მაგრამ მნიშვნელოვანია ბანკისათვის მათი აღრიცხვა. გარესაბალანსო ანგარიშების მნიშვნელობა განპირობებულია იმით, რომ აქ აღრიცხება როგორც ბანკის მხრიდან, ისე მის მიმართ ვალდებულებები, ფასეულობა და დოკუმენტები, რომლებიც მომავალში მოახდენენ ან შეიძლება მოახდინონ გავლენა ბანკში ფულის მოძრაობაზე და, შესაბამისად – მის ბალანსზე. გარესაბალანსო ანგარიშებზე აღრიცხება პირობითი ვალდებულებები (მიღებული და გაცემული გარანტიები), ფორვარდული და ფიუჩერული, ზარალში ჩამონერილი ვალეები და სხვ.

კომერციული ბანკის ბალანსის აგება ხდება საბუღალტრო აღრიცხვის იმ 10 ძირითად პრინციპზე დაყრდნობით, რომლებიც განვილილ მასალაში უკვე განვიხილეთ.

ქართული კომერციული ბანკების ბალანსი დგება უნიფიცირებული სისტემის მიხედვით, რომელიც შემდეგ პარაგრაფში იქნება წარმოდგენილი.

## 9.4. ბანკების ანგარიშთა გეგმა საქართველოში

ქართული ბანკების როგორც საქართველოს ეროვნული ბანკის, ისე კომერციული ბანკების ბალანსი, დგება უნიფიცირებული სისტემის მიხედვით, „საქართველოს საბანკო დანესებულებებისათვის ბუღალტრული აღრიცხვის ანგარიშთა გეგმისა და მისი გამოყენების ინსტრუქციის“ შესაბამისად. როგორც ზემოთ აღინიშნა, დოკუმენტი საქართველოს ეროვნულ ბანკთან ერთად შემუშავებულ და დამტკიცებულ იქნა საქართველოს პარლამენტთან არსებული ბუღალტრული აღრიცხვის სტანდარტების კომისიის 2000 წლის 26 ოქტომბრის №3 დადგენილებით. აღნიშნული ანგარიშთა გეგმა შემუშავებულია ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებისა და საერთაშორისო აღრიცხვის ძირითადი პრინციპების მოთხოვნათა გათვალისწინებით, რომლის მიზანია, უზრუნველყოს საფინანსო ანგარიშგების მისაღებად ყველა საჭირო მოთხოვნა. იგი საშუალებას იძლევა, განხორციელდეს საბანკო ოპერაციების დეტალური, სრული აღრიცხვა და მომხმარებელმა დროულად მიიღოს რეალური ინფორმაცია. მოცემული ინსტრუქცია შედგება დანაყოფებისა და ქვედანაყოფებისაგან.

საბანკო დანესებულებების ანგარიშთა გეგმა არის სისტემატიზებული ჩამონათვალი ბუღალტრული აღრიცხვის ანგარიშებისა, გამოიყენება საბანკო ოპერაციების აღრიცხვისათვის, რომელიც შეესაბამება ქვეყნის კანონმდებლობასა და საქართველოს ეროვნული ბანკის ნორმატიულ აქტებს.

ზემოაღნიშნული ანგარიშთა გეგმა შემუშავებულია ბუღალტრული აღრიცხვის ძირითადი პრინციპების შესაბამისად და მასში გათვალისწინებულია:

- დარიცხვათა პრინციპი;
- წინდახედულობის პრინციპი,
- აღრიცხვაში ოპერაციების ასახვის პრინციპი;
- გამოსაყენებელი მეთოდების მუდმივობის პრინციპი;
- აქტივებისა და პასივების ცალ-ცალკე განხილვის პრინციპი;
- ფორმასთან შედარებით შინაარსის პრიორიტეტის პრინციპი;
- ბალანსის სიმყარის პრინციპი.

ანგარიშების აღსანიშნავად გამოყენებულია ოთხნიშნა ციფრული კოდი და იერარქიული სტრუქტურა. პირველი ორი თანრიგი განსაზღვრავს „კლასს“, მესამე თანრიგით განისაზღვრება „ჯგუფი“, ხოლო მეოთხე თანრიგით – ჯგუფის შიგნით ცალკეული „ანგარიშები“.

თავისი დიდი მოცულობის გამო, კომერციული ბანკების მთლიანი ანგარიშთა გეგმის აქ მოტანა შეუძლებელია, მაგრამ მხოლოდ კლასების გაანალიზება საშუალებას გვაძლევს, გარკვეულწილად შევაფასოთ სრული ანგარიშთა გეგმა (ცხრ. №9.1.). ცხრილის გაანალიზებით ადვილი შესამჩნევია, რომ თითოეული კლასის ორნიშნა თანრიგის პირველი ციფრით აღინიშნება:

- 1-2 – აქტივები;
- 3-4 – ვალდებულებები;
- 5 – კაპიტალი;
- 6-7 – შემოსავლები;
- 8-9 – ხარჯები;
- 0 – ბალანსგარეშე ანგარიშები.

როგორც გასულ მასალაში აღვნიშნეთ, ანგარიშთა გეგმის მნიშვნელოვანი თავისებურებაა ისიც, რომ აგებულია ანგარიშების ლიკვიდურობის წყობის პრინციპით. მთლიანად არის გამიჯნული აქტიური ანგარიშები პასიური ანგარიშებისაგან და პირიქით.

ასევე, შესაბამისი თემების შესწავლისას უკვე განვიხილეთ ქვემოთ მოცემული ცხრილის თითქმის ყველა შემადგენელი ელემენტი, თუმცა, მათი ერთიანად, როგორც ანგარიშთა გეგმის კონსოლიდირებულ სურათად წარმოდგენა აუცილებელია:

**ცხრ. №9.1. საქართველოს საბანკო დანახვებულებების ანგარიშთა გეგმა კლასების მიხედვით**

კლასი	აქტივები	კლასი	ვალდებულებები
10	სალარო. კომ. ბანკების ანგარიშები სებ-ში	30	სებ-ის მიერ მიმოქცევაში გაშვ. ნაღდი ფული*
11	ოქრო	31	ვალდებ. საერთ. საფინ-საკრ. ორგანიზაც. წინაშე *
12	სახ. ინსტიტუტებისათვის მიცემული სესხები	32	კომ. ბანკების ანგარიშები სებ-ში *
13	სახ. კონტროლს დაქვ. სან-თვის მიც. სესხები	33	სახ. ინსტიტუტების ფულადი სახსრები
14	სახ. სავალო ფ/ ქალაღდები	34	სახ. კონტროლს დაქვემდ. სანარმოთა ფულ. სახსრები
15	ფ/ ქალაღდები დილინგური ოპერაციებისათვის	35	ბანკების ფულადი სახსრები
16	კორპორაციული სავალო ფ/ ქალაღდები	36	კლიენტთა ფულადი სახსრები
17	მოთხოვნები ბანკების მიმართ	37	საფინანსო ორგანიზაციების სესხები
18	კლიენტებისათვის მიცემული სესხები	38	საკუთარი სავალო ფ/ ქალაღდები
19	ვადავადაცილებული სესხები		
20	ინვესტიციები შვილობილ და სხვა სანარმოებში	40	რეზერვები მოსამსახ-თა მომავ. გასაცემლებისათვის
21	საერთ. სავალუტო ფონდის ანგარიშები*	41	აქტივების შესაძლო დანაკარგების რეზერვი
23	დანარჩენი ოპერაციები	43	დანარჩენი ოპერაციები
24	მისაღები პროცენტები და დივიდენდები	44	გადასახდელი პროცენტები და დივიდენდები
25	დანარჩენი აქტივები	45	დანარჩენი ვალდებულებები
26	სავალუტო პოზიცია		
27	გადავადებული საგადასახადო აქტივი	47	გადავადებული საგადასახადო ვალდებულება
28	ანგარიშსწორება ერთი ბანკის დანეს. შორის	48	ანგარიშსწორება ერთი ბანკის დანეს. შორის
29	ძირ. საშუალებები და არამატერ. აქტივები	49	ცვთა და ამორტიზაცია

კლასი	კაპიტალი
50	განადღებული კაპიტალი
51	საემისიო კაპიტალი
53	საერთო რეზერვები
54	წინა წლების გაუნან. მოგება (დაუფარავი ზარალი)
55	საანგარიშგებო წლის მოგება (ზარალი)
59	აქტივების გადაფასების რეზერვები

კლასი	შემოსავლები
60	შემოსავალი სახ. სექტორიდან
62	შემოსავალი საბანკო და საფინან. სექტორიდან
63	შემოსავალი კომერციული სექტორიდან
64	საკომისიო და შემოს. გან. მომსახ. მიხედვით
65	დივიდენდები
66	შემოსავალი დილინგური ოპერაციებიდან
69	შემოსავალი საინვესტიციო ოპერაციებიდან
70	შემოსავალი დანარჩენი ოპერაციებიდან
76	გაუთვალისწინებელი შემოსავალი

კლასი	ხარჯები
80	სახ. სექტორის ხარჯები
81	ხარჯები საკუთარი სავალო ფ/ქალაქების მიხ.
82	საბანკო-საფინანსო სექტორის ხარჯები
83	კომერციული სექტორის ხარჯები
84	გადახდილი საკომისიო გან. მომსახურების მიხედვით
85	ზარალი აქტივების შესაძლო დანაკარგების მიხ.
86	ზარალი დილინგური ოპერაციებისაგან
89	ზარალი საინვესტიციო ოპერაციებისაგან
90	ხარჯები დანარჩენი ოპერაციების მიხედვით
91	ბანკნოტების და მონეტების ბეჭდვის ხარჯი *
92	ბანკის პერსონალისა და განვითარების ხარჯები
93	ცვეთის და ამორტიზაციის ხარჯები
94	ძირ. საშუალებათა მიმდ. შეკეთების, მასალების და ინვენტარის შექმნის, ექსპლუატაციის ხარჯები
95	ხარჯები ბიუჯეტში გადასახადების მიხედვით
96	გაუთვალისწინებელი ხარჯები

კლასი	გარეგანსური
01	ეროვნული ბანკის სარეზერვო ფონდები *
02	პირობითი ვალდებულებანი
03	ფორმალური ვალდებულები
04	გარეგანსური ანგარიშგება სავალუტო პოზიცია
05	სხვა ვალდებულებანი
06	ვალდებულებები ბანკში შესანახად განთავსებულ ქონებაზე
07	საპროცენტო განაკვეთების კონტრაქტები
08	კონტრაქტები საქონელზე და სააქციო კაპიტალზე
09	დროებით მოქმედი ბალანსგარეშე ანგარიშები

\* მხოლოდ საქართველოს ეროვნული ბანკის ანგარიშში

თითოეული ანგარიშის მომხმარებელია საქართველოს ეროვნული ბანკი ან კომერციული ბანკი, ან ორივე ერთად. ის ანგარიშები, რომელთა მომხმარებელია მხოლოდ ეროვნული ბანკი, აღნიშნულია სპეციალური ნიშნით (\*).

როგორც ზემოთ აღინიშნა, თითოეული კლასი იყოფა **ჯგუფებად**, ხოლო ისინი, თავის მხრივ – **ანგარიშებად**. ამის საილუსტრაციოდ განვიხილოთ ერთ-ერთი, მაგალითად, კლასი 10 – „სალარო. კომერციული ბანკების ანგარიშები საქართველოს ეროვნულ ბანკში“ და მასში შემავალი ჯგუფები და ანგარიშები (ცხრ. №9.2.):

**ცხრ. №9.2. საქართველოს საბანკო დანესჯულაჯების ანგარიშთა გეგმა (კლასი 10)**

კლასი	ჯგუფი	ანგარიში	სახელწოდება
10			სალარო. კომერციული ბანკების ანგარიშები სებ-ში
	100		ნაღდი ფული მიმოქცევაში ერ. ვალუტით
		1002	საქართველოს ერ. ბანკის სალარო *
		1003	კომერციული ბანკის სალარო
		1004	ფულადი სახსრები ბანკომატებში
		1005	კვანძგარეთა საოპერაციო სალარო
		1006	ბანკნოტები და მონეტები გზაში
		1007	მიმოქცევიდან ამოსაღები ბანკნოტები და მონეტები *
	101		ნაღდი უც. ვალუტა და სხვა საგადახდო დოკუმენტები
		1012	საქართველოს ერ. ბანკის სალარო *
		1013	კომერციული ბანკის სალარო
		1014	ფულადი სახსრები ბანკომატებში
		1015	კვანძგარეთა საოპერაციო სალარო
		1016	ბანკნოტები და მონეტები გზაში
		1018	სხვა საგადახდო დოკუმენტები
	105		კომერციული ბანკების ანგარიშები ეროვნულ ბანკში ერ. ვალუტით
		1051	კომერციული ბანკების სავალდებულო რეზერვები საქ. ეროვნულ ბანკში
		1052	კომერციული ბანკების საკორესპონდენტო ანგარიშები საქ. ეროვნულ ბანკში
	106		კომერციული ბანკების ანგარიშები ეროვნულ ბანკში უც. ვალუტით
		1061	კომერციული ბანკების სავალდებულო რეზერვები საქ. ეროვნულ ბანკში
		1062	კომერციული ბანკების საკორესპონდენტო ანგარიშები საქ. ეროვნულ ბანკში

\* მხოლოდ საქართველოს ეროვნული ბანკის ანგარიში

განსაზღვრავს: აქტივია იგი, პასივია, კაპიტალი, შემოსავალი, ხარჯი თუ გარებალანსური, პირველი ორი თანრიგი – კლასს, ხოლო პირველი სამი თანრიგი – ჯგუფს. მაგალითად, ანგარიშში 1062 (კომერციული ბანკების საკორესპონდენტო ანგარიშები საქართველოს ეროვნულ ბანკში): „1“ ნიშნავს აქტივს, „10“ – მე-10 კლასს, ხოლო „106“ – ჯგუფს.

ანგარიშთა გეგმაში ანგარიშები გამიჯნულია ეროვნული და უცხოური ვალუტით წარმოებული ოპერაციების აღრიცხვის მიხედვით. აქტივები და პასივები დაყოფილია ვადიანობის მიხედვით:

- სესხები – მოკლევადიანი, გრძელვადიანი;
- დეპოზიტები – მოთხოვნამდე და ვადიანი.

სახელმწიფო კონტროლს დაქვემდებარებული და კერძო კლიენტებისათვის მიცემული სესხები (აქტივებში) და მათი ფულადი სახსრები (პასივებში) დაჯგუფებულია საქართველოს ეროვნული კლასიფიკატორის, ეკონომიკური საქმიანობის მიხედვით და წარმოდგენილია რვა დასახელების სფეროთი:

1. ფიზიკური პირები;
2. ვაჭრობისა და მომსახურების სფეროს კლიენტები;
3. ენერჯეტიკის სფეროს კლიენტები;
4. სოფლის მეურნეობისა და მეტყვეობის სფეროს კლიენტები;
5. მშენებლობის სფეროს კლიენტები;
6. სამთო მომპოვებელი და გადამამუშავებელი მრეწველობის სფეროს კლიენტები;

**7.** ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის სფეროს კლიენტები;

**8.** დანარჩენ სფეროთა კლიენტები.

როგორც ვიცით, შემოსავლებისა და ხარჯების ანგარიშებზე დარიცხვის მეთოდის გამოყენება ნიშნავს შემოსავლებისა და ხარჯების ასახვას იმ პერიოდში, რომელსაც ისინი მიეკუთვნებიან, შემოსავლების ფაქტობრივად მიღებისა და ხარჯების განვეის მომენტის მიუხედავად.

ბანკის ბალანსი იწარმოება სხვადასხვა სამუშაო ვალუტით და კრებსით ბალანსში ფასდება ლარში მიმდინარე ოფიციალური კურსით. ბანკს შესაძლებლობა აქვს ყოველი დღის ბოლოს მიიღოს ბალანსები ცალ-ცალკე ყველა ვალუტის მიხედვით, მაგრამ სრული და „ოფიციალური“ კრებსითი ბალანსის ფორმირება ხდება მხოლოდ ლარში. აქტივებსა და პასივებში შესული ყველა უცხოური ვალუტის ნაშთის გადაფასება ხდება იმ დღეს არსებული ოფიციალური კურსის მიხედვით. ამისგან განსხვავებით, ყველა გატარება შემოსავლებისა და ხარჯების ანგარიშებზე აისახება მხოლოდ ეროვნული ვალუტით, იმის მიუხედავად, თუ რომელი ვალუტით განხორციელდა გადახდა. განვმართოთ ზემოაღნიშნული ორი მიდგომა ცალ-ცალკე:

- ბანკის მიერ ჩატარებული ოპერაცია უცხოურ ვალუტაში, მაგალითად, სალაროს მეშვეობით ანაბარზე მიღებული 1000 აშშ დოლარი ბალანსში აისახება, როგორც უცხოური ვალუტა, ხოლო კრებსითი ბალანსის აქტივსა და პასივში – ლარში, იმ დღეს არსებული კურსით, მაგალითად, 1.6650 (1665 ლარი). მეორე დღეს კურსის ცვლილების შემთხვევაში არსებული ანაბარი (რომელიც ისევ 1000 აშშ დოლარია) აისახება ახალი კურსით, მაგალითად, 1.6700, ანუ 1670 ლარად. ამგვარად, 1000 აშშ დოლარი კრებსით ბალანსში სხვადასხვა დღეს განსხვავებული ლარის ეკვივალენტით აისახება ოფიციალური კურსის ცვლილების შესაბამისად. კრებსითი ბალანსი საშუალებას იძლევა, ზემოაღნიშნული ანაბარი დანახულ იქნეს როგორც ნომინალში (1000 აშშ დოლარი), ისე მისი ეკვივალენტით (1670 ლარი). ბანკის შესაბამის საბალანსო მუხლებზე ასახული ღირებულების ცვლილებას, რომელიც წარმოიშვება ეროვნული ვალუტის კურსის ცვლილებით უცხოური ვალუტების მიმართ, საკურსო სხვაობა ეწოდება. ბუნებრივია, საკურსო სხვაობა შეიძლება იყოს როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი;
- განსხვავებით ამისაგან, შემოსავალში მიღებული (ან ხარჯი), მაგალითად, 100 აშშ დოლარი ოპერაციის დღესვე კონვერტირდება ოფიციალური კურსით და ფიქსირდება ლარში (მაგალითად, 1.6650 კურსის შემთხვევაში – 166,50 ლარად). ბუნებრივია, შემდეგ დღეებში ლარის მიმართ უცხოური ვალუტების ოფიციალური კურსების ცვლილება მას უკვე აღარ ეხება და მისი გადაფასება აღარ მოხდება.

ბანკი უფლებამოსილია შეიმუშაოს ანალიზური აღრიცხვის წარმოების სისტემა თითოეული ოთხთანრიგა საბალანსო ანგარიშის ქრილში პირადი ანგარიშების გახსნით. აღნიშნული უზრუნველყოფს ნებისმიერ დროს სრული ინფორმაციის მიღებას ანალიზის, კონტროლისა და ფინანსური ანგარიშგების დეტალიზაციის მოთხოვნებიდან გამომდინარე.